

VLADISLAV ĐORĐEVIC
asistent pripravnik

NOVINE U ZAKONU O NASLEĐIVANJU SR. SRBIJE

U v o d

Federacija do Ustavnih amandmana od XX — XLII uređivala je osnovno zakonodavstvo iz oblasti naslednog prava. Pomenutim Ustavnim amandmanima, Ustavom SFRJ i ustavima republika i autonomnih pokrajina, republike i autonomne pokrajine dobine su ovlašćenja da svojim potpunim zakonima uredi nasledno-pravne odnose. Tako, umesto jednog saveznog zakona o nasleđivanju sada ćemo u SFRJ imati osam potpunih zakona o nasleđivanju.

U skladu s pomenutim promenama, Skupština SR Srbije, na sednici Veća opština i Društveno-političkog veća od 26. 12. 1974. g. donela je Zakon o nasleđivanju, koji je objavljen 30. 12. 1974. g. u »Službenom glasniku SR Srbije« br. 52/74. Prema odredbi člana 235 on stupa na snagu »narednog dana od dana objavljinja u »Službenom glasniku SR Srbije« a primenjivaće se od 1. 1. 1975.« Novi zakon je doneo malo promena. Uglavnom, preuzeo je savezni Zakon o nasleđivanju iz 1955. g. Ustvari, predstavlja noveliranje pomenutog saveznog zakona.

U celini uzev, promene mogu biti trojake: suštinske, formalne i stilске. Ovaj rad je pokušaj da ukaže na suštinske promene kojima se menja dotadašnje stanje, odbacuje neka rešenja ili se vrše dopune zakona o nasleđivanju. O stilskim i formalnim promenama ću reći nekoliko napomena.

I. ZAKONSKO NASLEĐIVANJE

1. Smanjenje kruga zakonskih naslednika

Tokom istorije zakonsko nasleđivanje bilo je različito uređeno. To je i danas slučaj u uporednom pravu. Određivanje kruga zakonskih naslednika je osnovno pitanje na kome se čini diferencijacija. Krug zakonskih naslednika se određuje pomoću činjenica. Što se tiče činjenica, tokom istorije korišćene su mnogobrojne, međutim, dans u svetu preovlađuju dve: srodstvo i bračna veza. U pravima socijalističkih zemalja sve više do izražaja dolaze činjenice: izdržavanja od strane ostavioca, zajednica života sa ostaviocem i imovno stanje. Naš zakonodavac prilikom formulisanja i određivanja kruga zakonskih naslednika koristi dve osnovne činjenice: činjenicu srodstva i činjenicu bračne veze, između ostavioca i naslednika.

Srodstvo bilo koje vrste, kao veza između ljudi stvara mogućnost da se vrlo širok krug lica javi u svojstvu naslednika. Na osnovu toga, u svetu su nastala dva sistema: sistem neograničenog i sistem ograničenog kruga srodnika koji mogu biti zakonski naslednici.

Savezni Zakon o nasleđivanju prilikom formulisanja i određivanja kruga zakonskih naslednika prihvatio je ograničeni sistem i predviđao da »na osnovu zakona nasleđuju umrlog: svi njegovi potomci, njegovi usvojenici i njihovi potomci, njegov bračni drug, njegovi roditelji, njegova braća i sestre i njihovi potomci, njegovi dedovi i babe, njihovi potomci i njegovi ostali preci« (čl. 9 stav 1 SZN). Oni su grupisani prema parantelarno-linearnom sistemu na I., II., III., IV i dalje zakonske nasledne redove, između njih važi princip isključivosti (successio ordinum). U prva tri nasledna reda pravo predstavlja (*ius representationis*) bilo je neograničeno dozvoljeno, a u IV i daljim nasleđnim redovima bilo je zabranjeno, odnosno dozvoljeno je samo pravo priraštaja (*jus accrescendi*), između ostaviočevih predaka. Bez obzira što savezni Zakon o nasleđivanju određuje ograničeni krug zakonskih naslednika u teoriji je kritikovan i zahtevano da se smanji.¹⁾ Krug zakonskih naslednika bio je široko određen. Nigde, čak ni u našim najzaostalijim krajevima naše zemlje u kojima novi industrijski način proizvodnje nije prodro u dovoljnog intenzitetu, toliki krug srodnika koji predviđa savezni ZN, ne čini porodičnu zajednicu.

Novi republički Zakon o nasleđivanju, takođe prihvata ograničeni sistem, ali je smanjio krug zakonskih naslednika i predviđao da na osnovu zakona nasleđuju umrlog njegovi potomci, njegovi usvojenici i njihovi potomci, njegov bračni drug, njegovi roditelji i njihovi potomci, njegovi dedovi i babe i njihova deca (čl. 9 stv. 1). Grupisanje je ovde izvršeno na bazi parantelarno-linearnog sistema i to u tri zakonska nasledna reda. U prvom i drugom naslednom redu pravo prestavljanja je neograničeno, a u trećem je ograničeno na prвостепене potomke dedova i baba ostavioca, odn. na njegove stričeve, teteke i ujake.

Ako se prilikom određivanja kruga zakonskih naslednika pošlo od kriterijuma da su to bila bliska lica ostavioca, da su se međusobno poznavala, pomagala, uvažavala i da su živela u jednoj porodičnoj zajednici, onda je sužavanje kruga potencijalnih zakonskih naslednika u novom republičkom Zakonu o nasleđivanju zaista naprednije rešenje. Pogotovo, što više nemamo patrijarhalnu porodicu u klasičnom obliku. One su razorene novim industrijskim načinom proizvodnje i drugim dostignućima u našem društvu. Mi sada u našim većim industrijskim centrima gde je u potpunosti ovlađao novi način proizvodnje imamo u pravom smislu savremene »nuklearne« porodice, a u drugim manje razvijenim sredinama su u procesu nastajanja. Sve više se sužavaju porodične zajednice. Evoluciju u razvoju porodice od patrijarhalne ka savremenoj u kojoj žive, po pravilu, roditelji zajedno sa maloletnom i nesposobnom decom, predviđao je još Morgan kada je re-

¹⁾ Vidi: dr Slavko Marinković: Nasleđno pravo, skripta izdanje Fakultetskog odbora Pravnog fakulteta u Nišu, 1972. g. str. 135.

kao: »Porodica je jedan aktivni elemenat nikad nije stacionirana, već napreduje od niže ka višoj formi, kao što se društvo razvija od nižeg ka višem stepenu.²⁾

Međusobni odnosi pomaganja, uvažavanja i bliskosti u savremenoj porodici su između malog kruga srodnika (dece i roditelja) i bračnog druga. Izvan porodice međusobni odnosi su dosta doleki (pojedini srodnici se stvarno i ne poznaju) to nema razloga da oni budu zakonski naslednici.

2. Fakultativno smanjenje naslednog dela bračnog druga

Bračni drug, po pravilu, kao naslednik prvog naslednog reda nasleđuje na jednakе delove (per capite), s potomcima ostavioca. Od ovog pravila postoji jedan izuzetak, koji predviđa smanjenje naslednog dela bračnog druga. Savezni Zakon o nasleđivanju u odredbi člana 12. je predviđeo ex lege smanjenje naslednog dela bračnog druga a po novom republičkom Zakonu o nasleđivanju je fakultativno i to će biti: »Kad postoji ostaviočevo dete čiji drugi roditelj nije preživeli bračni drug, a imovina preživelog bračnog druga koja bi mu pripala pri podeli zaostavštine na jednakе delove iznosi više od ovog dela, onda svakom ostaviočevom detetu pripada dva puta veći deo nego bračnom drugu, ukoliko sud, pošto uzme u obzir sve okolnosti slučaja, nađe da je to pravdano« (čl. 12.). Iz citiranog propisa proizilazi da će do smanjenja naslednog dela bračnog druga doći ako su ispunjena tri uslova:

- Ako ostavilac ima dece (bračne, vanbračne i usvojenike) čiji drugi roditelj nije preživeli branči drug;
- Ako je imovina nadživelog bračnog druga veća od dela koji bi dobio podelom zaostavštine na jednakе delove;
- Ukoliko sud, pošto uzme u obzir sve okolnosti slučaja, nađe da je to pravedno.

Odmah možemo da zapazimo da su prva dva uslova istovetna sa uslovima iz saveznog zakona s tim što je u novom Zakonu o nasleđivanju nešto izmenjena formulacija. Naime, prema saveznom ZN bilo je dovoljno ispunjenje prva dva uslova, pa da sud ex officio doneše odluku o smanjenju naslednog dela bračnog druga. Sudu nije bilo dozvoljeno da ceni razloge, već je bilo dovoljno samo objektivno ispunjenju uslov ai nije mogao da vodi računa o interesima preživelog bračnog druga. Na primer preživeli bračni drug je mogao da dođe u nepovoljniji ekonomski položaj nego ostaviočeva deca naročito ako je star, nesposoban za privređivanje, nema potomstva, a ostaviočeva deca su punoletna, sposobna za privređivanje, imaju zнатну imovinu i pored toga dobijaju uvećani deo zaostavštine čime dolaze u znatno povoljniji ekonomski položaj od preživelog bračnog druga.

Novi republički Zakon o nasleđivanju u cilju da otkloni mogućnost izigravanja ove ustanove i u interesu zaštite preživelog bračnog druga, u odredbi čl. 12 dodat je i treći uslov, čime je smanjenje nas-

²⁾ Vidi: dr Marko Mladenović: »Porodica u socijalizmu«, monografija Beograd str. 45.

lednog dela preživelog bračnog druga, postalo fakultativno, odn. suđu je dato ovlašćenje da u svakom konkretnom slučaju ceni razloge i kad nađe da je to opravdano doneše odluku o smanjenju naslednog dela bračnog druga. Obzirom da je upotrebljen pravni standard »opravdano« teorija i sudska praksa treba uopšteno da odgovore kad će to biti opravdano. Sada je suđu praktično omogućeno da primenjuje odredbu člana 12 zbog čega je i uvedena ova ustanova u našem pravu. Ako se to postigne onda će u svakom slučaju biti opravdano.

Ratio ove ustanove je da se poboljša ekonomski položaj ostaviočeve dece čiji drugi roditelj nije preživeli bračni drug. Pošto se od pretpostavke da su to maloletna deca ili nesposobna za privređivanje, da nemaju imovine ili je ona beznačajna, da su već izgubila jednog roditelja a sad gube i drugog roditelja, a nadživeli bračni drug ima imovinu veću od dela koji bi dobio podelom zaostavštine na jednakе delove, pored toga najčešće nije obavezan da ovu ostaviočevu decu izdržava. Da bi se otklonile štetne posledice, pošto se od toga da ona dobiju uvećani deo koji bi se potrošio na njihovo podizanje, negu, na njihovo vaspitanje i obrazovanje. Pošto nije dobro praviti razliku između ostaviočeve dece, to sva ostaviočeva deca dobijaju dva puta veći deo od preživelog bračnog druga.^{3,4)}

3. Nasleđivanje vanbračnih srodnika

Vanbračno srodstvo kao krvno srodstvo, takođe predstavlja činjenicu od interesa za uređenje nasledno-pravnih odnosa.

Nasledno-pravni položaj vanbračnih lica bio je različit u pojedinih istorijskim epohama. On se takođe razlikovao i razlikuje u pojedinim državama. Ipak, razvitak se kreće u pravcu sve većeg i definitičnog pravnog izjednačavanja vanbračnih i bračnih lica. Naš savezni Zakon o nasleđivanju je u principu izjednačio vanbračne i bračne srodnike. On je to regulisao na sledeći način: vanbračna deca imaju ista prava kao i bračna deca prema zaostavštini svoga oca, majke i njenim srodnicima (član 23. st. 1. SZN). Otac, majka i njeni srodnici imali su ista nasledna prava prema vanbračnoj deci i njihovim potomcima. Nasledno pravo oca, majke i njenih srodnika i vanbračne dece i njihovih potomaka, imalo je dakle uzajamni karakter. (čl. 23 stv. 2 SZN).

Vanbračna deca i njihovi potomci mogli su da naslede očeve srodnike samo ako otac vanbračno dete priznao za svoje pred nadležnim državnim organima, ili ako ga je doveo da s njim živi ili ako je na drugi način pokazao da ga priznaje za svoje. (čl. 23 stv. 3 SZN). Očevi srodnici, ako se ispune pomenuti uslovi imaju prema vanbračnoj deci i njihovim potomcima ista nasledna prava kao i na zaostavštini bračne dece i njihovih potomaka (čl. 23 stv. 4.), dakle, i ovde je postojala uzajamnost.

³⁾ Dr Borislav Blagojević: »Nasledno pravo SFRJ« VI izdanje Beograd, str. 138

⁴⁾ Vidi dr Slavko Marković isto delo str. 181—182.

Zašto se pravila razlika kod nasleđivanja vanbračne dece i njihovih potomaka prema očevim srodnicima, osnov je ležao u tome što je sudska odluka o utvrđivanju očinstva u spornim slučajevima, sledila stanovište medicinske nauke, a prema današnjem stanju ove nauke, može se samo pouzdano isključiti očinstvo nekih lica, ali se ne može pouzdano utvrditi ko je stvarni otac deteta. Ako su postojale rezerve prema navodnom ocu deteta onda nije bilo razloga da se dejstvo takve presude proširuje i na njegove srodnike.

Ustav SFRJ u odredbi člana 190 stv. 4 je predvideo: »Deca rođena van braka imaju ista prava i dužnosti kao i deca rođena u braku«. Novi republički zakon usaglašavajući svoje odredbe sa Ustavom je u odredbi člana 4 čiji marginalni naslov glasi »Ravnopravnost u nasleđivanju« dodao treći stav: »Bračna i vanbračna deca ravnopravna su u nasleđivanju«. Svaka druga odredba kojom bi se pravila razlika u pravu nasleđivanja između bračnih i vanbračnih lica bila bi protivna Ustavu i kao takva ne bi mogla da opstane. Navedenom ustavnom odredbom kao i odredbom Zakona o nasleđivanju u potpunosti su izjednačene vanbračna i bračna lica u nasleđivanju. Razumljivo nasledno pravo vanbračno rođenog lica zavisno je od utvrđenja činjenice roditeljskog odnosa, a Zakonom o odnosima roditelja i dece su tačno utvrđeni načini za ovo utvrđivanje.

4. Nasleđivanje građanskih srodnika

Građansko srodstvo se zasniva usvojenjem. Činjenica usvojenja je od interesa za nasleđivanje. Postoje dve vrste usvojenja: potpuna (adoptio plena) i nepotpuna (adoptio minus plena). Savezni i novi republički Zakon o nasleđivanju uređuju nasleđivanje kod nepotpunog usvojenja.

Kod nepotpunog usvojenja razlikujemo aktivno i pasivno nasledstvo usvojenika tj. koga sve može naslediti usvojenik i njegovi potomci i obrnuto ko sve može usvojenika i njegove potomke naslediti.

Novi republički Zakon o nasleđivanju predviđao je da usvojenik i njegovi potomci imaju prema usvojiocu ista nasledna prava kao i usvojiočeva deca i drugi njegovi potomci, osim ako ta prava nisu ograničena ili sasvim isključena ugovorom o usvojenju (čl. 20 stv. 1). Aktivno nasledno pravo usvojenika je ostalo nepromenjeno. Pasivno nasledno pravo usvojenika pretrpelo je izmene odn. novi republički Zakon o nasleđivanju je u odredbi čl. 20 stv. 3, 4 predviđao da: »Usvojilac koji nema nužnih sredstava za život ima prema usvojeniku i njegovoj deci ista nasledna prava koja ima prema svojoj deci ili deci te dece, unucima usvojiočevim ukoliko za to postoje važni razlozi. Pri ocenjivanju razloga sud će uzeti obzir sve okolnosti slučaja a naročito sposobnost za privređivanje i imovinske prilike usvojioca.

Nasledni deo usvojioца jednak je naslednom delu odgovarajućeg usvojenikovog pretka».

Usvojilac mora da ispuni dva uslova. Prvo, da nema nužnih sredstava za život (nema imovinu ili neka druga priminja) i drugo, ako sud oceni i utvrdi da postoje »važni razlozi«. Sud u svakom konkretnom slučaju će odlučiti na temelju vlastitog razumijevanja.

nom slučaju mora da obrati naročitu pažnju na sposobnost za privređivanje i imovinske prilike usvojioca. Ispunjnjem ova dva uslova usvojilac stiče nasledno pravo prema usvojeniku, njegov nasledni deo jednak je naslednom delu usvojenikovih pravih roditelja. I ako se ima u vidu odredba čl. 20 stv. 6 da: »Usvojenjem ostaju, izuzev u slučaju stv. 3. ovog člana, nedirnuta prava nasleđivanja između usvojenika i njegovih srodnika«. Može se zaključiti da usvojilac isključuje nasledno pravo pravih roditelja usvojenika.

U teoriji, zakonodavstva, a i u sudskej praksi nije bilo problema kad su kao naslednici usvojenika pozivani njegovi potomci, odn. naklednici pravog naslednog reda. Međutim, kada su se kao naslednici pojavljivali roditelji uvek se postavlja problem koji roditelji (pravi ili građanski) treba da naslede usvojenika ili u kojim razmerama. Dolazi do sukoba interesa između pravih i građanskih roditelja. Problem je razrešavan različito.

Rešenjem koje je dao novi republički Zakon o nasleđivanju ne možemo da budemo zadovoljni. Prvo, ne vodi se računa o interesima pravih roditelja, ne daje se odgovor šta ako i oni ispunjavaju uslove koje ispunjava usvojilac. Drugo, ako je nepotrebno usvojenje u interesu maloletne dece, onda i kod nasleđivanja bi tako trebalo da ostane, možda bi trebalo dozvoliti usvojiocu da povrati poklone i ostala dobroćina davanja koja je učinio usvojeniku za vreme njegovog života, jer to zahtevaju razlozi pravičnosti.

5. Krug nužnih naslednika

Nužne naslednike smo podelili u dve grupe na tzv. absolutne i tzv. relativne. Apsolutnim smo ih nazvali što se za njih traži da bi postali nužni naslednici, samo da postoje, da su po zakonskom redu nasleđivanja pozvani na nasleđivanje, da su sposobni, dostojni i da nisu isključeni.

Relativnim smo ih nazvali što moraju da ispune pored uslova predviđenih za absolutne i dopunske uslove kako bi postali nužni naslednici.

Prema novom republičkom Zakonu o nasleđivanju, krug apsolutnih nužnih naslednika sačinjavaju: potomci umrlog, njegovi usvojenici i njihovi potomci, njegovi roditelji i njegov bračni drug (čl. 25 stv. 1), u odnosu na savezni ostao je nepromenjen.

Krug relativnih nužnih naslednika je izmenjen i tu ulaze dede i babe, braća i sestre umrlog, (čl. 25 stv. 2.). Oni će postati i nužni naslednici ako ispune uslove za apsolutne nužne naslednike i dva dopunska uslova i to kumulativno. Prvo, ako su trajno nesposobni za rad i drugo, ako nemaju nužnih sredstava za život. Nepostojanje jednog dopunskog uslova ne dovodi do prava na nužni deo.

Promena se sastoji u tome što je krug relativnih nužnih naslednika smanjen, u odnosu na raniji savezni Zakon o nasleđivanju, jer više nužni naslednici ne mogu biti ostaviočevi ostali preci (pradede, parababe, čukundede, čukunbabe i td.). Oni više ne mogu biti ni zakonski naslednici. Krug nužnih naslednika, po pravilu je uži od kruga zakonskih naslednika. Dopunski uslovi su ostali nepromenjeni.

II. ODRICANJE OD NASLEĐA (REPUDIATIO HEREDITATAS)

1. Odricanje od nasleđa koje je otvoreno

Savezni i novi republički zakon o nasleđivanju poznaju sticanje zaostavštine ipso jure tj. zaostavština umrlog lica prelazi po sili zakona na njegove naslednike u trenutku njegove smrti. Pored ovakvog načina sticanja zaostavštine, dopušteno je da se naslednik ne primi nasleđa odn. da odbije, jer pravo nasleđa je jedno imovinsko pravo, koje se ne stiče prinudom, potrebno je da postoji volja za sticanje ovog prava. Prema sistemu ipso jure koje poznaje naše pravo volja se pretpostavlja i nije potrebno davati izjavu o prihvatanju nasleđa, međutim, ovo je oboriva pravna pretpostavka (presumtio juris tantum) koju naslednik može da obara izjavom o odricanju od nasleđa.

Novi republički zakon donosi promene kod odricanja od nasleđa koje je otvoreno, pa predviđa da »Naslednik se može odreći od nasleđa izjavom suđu do svršetka rasprave zaostavštine.

Naslednik se može odreći nasleđa samo u svoje ime.

Naslednik koji se odrekao nasleđa smatra se da nikad nije ni bio naslednik.

Ako se odreknu od nasleđa svi naslednici koji pripadaju najbližem naslednom redu u trenutku smrti ostavioca, na nasleđe se pozivaju naslednici sledećeg reda. (čl. 131).

Promena se sastoji u tome što se više ne može naslednik jednostavno odreći od nasleđa koje važi i za njegove potomke (čl. 136 stv. 2. SZN), već to može samo u svoje ime i samo se na njega odnosi. Prema saveznom Zakonu o nasleđivanju bilo je nužno razlikovati ova dva načina odricanja od nasleđa, zbog toga što su im bila različita pravna dejstva. Novi republički Zakon o nasleđivanju ne pravi takvu razliku pošto poznaje odricanje od nasleđa samo u svoje ime. On samo pravi razliku između testamentalnih i zakonskih naslednika kada se odreknu od nasleđa jer su im različita pravna dejstva.

Zajedničko im je pravno dejstvo to: što se ukida poziv na nasleđe i pravi se fikcija kao da su umrli pre ostavioca. Razlikuju se u sledećem. Prvo, ako se odrekao od nasleđa zakonski naslednik, umešto njega na nasleđe dolaze po pravu predstavljanja njegovi srodnici, sve dok je to dozvoljeno, može biti primenjeno i pravo priraštaja, odn. u smislu odredbe čl. 9 ZN, drugo, ako se testamentalni naslednik odrekao od nasleđa onda važi naredba osavioca, ukoliko je nema, deo testamentarnog ostavioca.

Ova novina je na mestu, zato što treba dozvoliti svakome da samostalno raspolaže svojim imovinskim pravima.

2. Odricanje od nasleđa koje nije otvoreno

Savezni ZN u načelu je bio zabranio odricanje od nasleđa koje nije otvoreno. U odredbi člana 140 stv. 1 je stajalo: »Odricanje od nasleđa koje nije otvoreno nema nikakvog pravnog dejstva«. Međutim u

istoj odredbi ali u drugom stavu »izuzetno, potomak koji može samostalno raspologati svojim pravima može se sporazumom s predkom odreći nasledstva koje bi mu pripalo posle smrti pretka«.

Prema novom republičkom zakonu o nasleđivanju nije dopušteno odricanje od nasleđa koje nije otvoreno ni kao izuzetak, tako odredba čl. 136 sadrži samo prvi stav odredbe člana 140. Saveznog zakona o nasleđivanju koji smo napred citirali, dok stavove od 2—5 čl. 140 SZN, uopšte ne sadrži.

Izuzetak koji je predviđao savezni ZN bio je pravdan praktičnim potrebama na našem selu, međutim, sve te praktične potrebe mogu se ostvariti »Ugovorom o ustupanju i raspodeli imovine za života«, a postoje i drugi pravni poslovi i inter vivos koji mogu da odgovore praktičnim potrebama razvoja našeg sela.

III. POSTUPAK ZA RASPRAVLJANJE ZAOSTAVŠTINE

1. Nadležnost za raspravljanje zaostavštine

Novi Ustav SFRJ od 21. 2. 1974. g. u odredbi čl. 281 stv. 1 tačke 12 je predviđeo »Federacija preko saveznih organa uređuje krivični postupak i druge sudske postupke, osim posebnih postupaka u oblasti u kojima društvene odnose uređuju republike, odn. pokrajine, u svojim propisima«. Na osnovu ove odredbe »Postupak u naslednim svarima«. Novi republički ZN gotovo u celosti preuzima »Postupak u naslednim svarima« ranijeg saveznog ZN iz 1955. g. novina je malo, zadržaćemo se kod promena nadležnosti u pogledu lica imesne nadležnosti.

Za raspravljanje zaostavštine lica, koje u času smrti imalo prebivalište u Socijalističkoj Republici Srbiji, a koje je jugoslovenski građanin, u pogledu nepokretne imovine koja se nalazi u SFRJ i u pogledu njegove pokretne imovine bez obzira gde se nalazila, prema novom republičkom ZN predviđena je isključiva nadležnost suda u Socijalističkoj Republici Srbiji (čl. 175 stv. 1.).

Ako se nepokretna imovina ovakvog lica nalazi u inostranstvu, sud SR Srbije biće nadležan samo ako po zakonima države u kojoj se nalazi imovina nije nadležan inostrani organ (čl. 175 stv. 2.).

Prema tome, odredbe novog republičkog ZN u pogledu lica važe za sve državljane SFRJ koja su u momentu smrti imala prebivalište u SR Srbiji bez obzira gde je smrt nastupila i gde se imovina nalazi, što znači da umesto načela personalnosti (državljanstva) imamo načelo domicila (prebivališta). Ovakvo određivanje nadležnosti je celishodno ako i ostale republike i pokrajine postupe na sličan način.

Prema Ustavnom zakonu za sprovođenje Ustava SFRJ od 21. 2. 1974. g. u odredbi člana 15 stv. 1 tač. 5. predviđeno je prestaju da važe odredbe Zakona o nasleđivanju 42/65, osim odredbe čl. 187 i 188. Ove odredbe propisuju nadležnost za raspravljanje zaostavštine stranog državljanina, lica bez državljanstva i lica nepoznatog državljanstva, tako primena ovih odredaba je obavezna za sudove u SR Srbiji.

2. Mesna nadležnost

Brisane su odredbe o mesnoj nadležnosti opštinskog suda u Jugoslaviji ako se ni jedan deo zaostavštine ne nalazi u SFRJ, pa da Vrhovni sud Jugoslavije određuje nadležni sud (čl. 176). Novi republički Zakon o nasleđivanju ne sadrži ovu odredbu iz razloga što ne može da propisuje, nadležnost za pravosudne organe federacije, već samo za republičke organe. Tako da je to pitanje ostalo neregulisano.

IV. Osnovi nasledno-pravnih odnosa

Ustav SR Srbije je odredio da se jedinstveno za celu teritoriju Republike uređuju osnovi nasledno-pravnih odnosa, a da republika u skladu sa svojim pravima i dužnostima utvrđenim Ustavom, preko republičkih organa i organizacija između ostalog uređuje pitanje nasleđivanja (čl. 299 stv. 1. tačka 11. Ustava SR Srbije).

Novi republički Zakon o nasleđivanju koga je donela Skupština SR Srbije je potpun zakon za uže područje Srbije, dok će autonomne pokrajine doneti potpune zakone o nasleđivanju u skladu sa osnovima nasledno-pravnih odnosa.

Odredbom člana 233 novog republičkog Zakona o nasleđivanju regulisano je koja će se pitanja smatrati osnovima nasledno-pravnih odnosa u smislu čl. 300 stv. 1 tačke 5 Ustava SR Srbije. Jedinstveno će se primenjivati na celoj teritoriji Republike sledeće odredbe čl. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 25, 26, 27, 59, 62, 80, 103, 104, 105, 126, 130, i 140. Ove odredbe se odnose na sledeća pitanja:

a) Odredba člana 2 »Nasleđivati se mogu stvari i prava koja pripadaju pojedincima«. Ova odredba sama za sebe ne znači ništa, tu je samo izražen pokušaj da se definiše zaostavština ali to je očigledno promašeno;

b) Odredba člana 3. »Niko ne može na osnovu nasleđivanja zadržati u svojini nepokretnosti i sredstva rada u većem obimu nego što je ustavom i zakonom određeno.« Ova odredba je preuzeta iz Ustava SFRJ od 1974. g. član 194 stv. 3 i Ustava SR Srbije iz 1974. g. član 217;

c) Odredba člana 4 govori o tome da su građani pod istim uslovima, (muška i ženska lica, bračna i vanbračna deca), ravnopravni u nasleđivanju;

d) Odredba člana 5. »Strani državljanji imaju pod uslovim reciprociteta ista nasledna prava kao i domaći državljanji.«

e) Odredba člana 6. o zakonu i testamentu kao osnovu pozivanja na nasleđe;

f) Odredba člana 7 o ograničenom raspolaganju testamentom i ustanovi nužnog dela;

g) odredba člana 8 »Zaostavština bez naslednika postaje društvena svojina«;

h) Odredba člana 9 o krugu zakonskih naslednika o čemu je bilo govora u ovom članku;

i) Odredba člana 25 o krugu nužnih naslednika;

j) Odredba člana 26 o veličini nužnog dela;
k) Odredba člana 27 o pravnoj prirodi nužnog dela;
l) Odredba člana 59 o sposobnosti za pravljenje testamenta;
m) Odredba člana 62 »Punovažan je samo onaj testament koji je napravljeni u obliku utvrđen u zakonu i pod uslovima predviđenim zakonom»;

n) Odredba člana 80 o supstitucijama. Odnosno zaveštalac može odrediti testamentom lice kome će pripasti nasledstvo ako određeni naslednik umre pre njega, ili se odrekne nasleđa, ili bude nedostojan da nasledi;

nj) Odredba člana 103 o ništavosti ugovora o nasleđivanju, što je jedna čisto deklarativna odredba budući da član 6 Zakona o nasleđivanju predviđa kao osnove pozivanja na nasleđe samo testament i zakon;

o) Odredba člana 104 govori o ništavnosti ugovora o budućem nasledstvu i legatu;

p) Odredba člana 105 o ništavosti ugovora o sadržini testamenta;

r) Odredba člana 125 o sposobnosti za nasleđivanje;

s) Odredba člana 126 o nedostojnosti za nasleđivanje;

t) Odredba člana 130 »Zaostavština umrlog lica prelazi po sili zakona na njegove naslednike u trenutku njegove smrti»;

ć) Odredba člana 140 o obimu naslednikove odgovornosti za dugove.

U teoriji su ovakvom rešenju stavljene primedbe u dva pravca.⁵⁾ Prvo, što su kao »osnovi« utvrđene neke odredbe čisto deklarativnog dejstva i malog značaja. Drugo, da su na suprot tome, neka značajnija pitanja za nasleđivanje i njegovu fizionomiju ostala nejedinstvena.

V. Stilske i formalne izmene

U novom republičkom Zakonu o nasleđivanju pored suštinskih izmena u pojedinim članovima izvršene su stilske izmene ranijih formulacija i to možemo da kažemo da je učinjeno sa manje uspeha. Formalne izmene su bile nužne, obzirom na promenu nadležnosti za regulisanje nasledno-pravnih odnosa. Nazivi su usklađeni sa postojećim promenama, tako npr. u saveznom zakonu je stajalo: »Testament može sastaviti državljanin SFRJ« a sada u novom republičkom ZN stoji: »Testament može sastaviti državljanin SR Srbije«, (čl. 70) ili umesto »glas će se objaviti na oglasnoj tabli suda i objaviti u republičkom službenom listu« sada stoji »glas će se objaviti na oglasnoj tabli suda i objaviti u »Službenom glasniku SR Srbije« (čl. 204) zatim umesto »da raspravu sprovede jugoslovenski sud« sada stoji »da raspravu sprovede sud u SR Srbiji« (čl. 225).

U sistematizaciji je izvršena neuobičajena izmena tako što je V glava »Sukob zakona« prvog dela saveznog Zakona o nasleđivanju prebačena u prelazne završne odredbe, sa manjim izmenama.

⁵⁾ Vidi: dr Slavko Marković: Nasledno pravo, skripta, izdanje Predsedništva konferencije OOSSO Pravnog fakulteta, Niš 1975. god. strana 45, 46 i 47.

VI Zaključak

1. Novi republički zakon o nasleđivanju predstavlja napredak u regulisanju naslednog prava u nas. Smanjen je krug zakonskih i nužnih naslednika. Smanjenje naslednog dela bračnog druga u prvom naslednom redu je fakultativno. Zabranjeno je odricanje od nasleđa u ime svojih potomaka a takođe i odricanje od nasleđa koje nije otvoreno. Izjednačena su, u pogledu nasleđivanja vanbračna i bračna lica.

2. Međutim, još veći napredak bi bio ostvaren da su iz kruga zakonskih naslednika izostali ostvocene stričevo, tetke i ujaci, jer po pravilu, oni ne ulaze u porodicu ostavioca a i njihovi međusobni odnosi nisu toliko bliski da bi trebalo da budu zakonski naslednici, povezani sa stanovišta međusobnog uvažavanja, pomaganja, poznavanja i zajednice života.

Zatim, nisu otklonjene slabosti i propusti saveznog zakona u vezi testamentalnog nasleđivanja. Nužni deo kao najsuptilnija materija naslednog prava nije dovoljno obrađena ni u novom Zakonu o nasleđivanju.

LES NOUVEAUTÉS DANS LA LOI SUR LES SUCCESSIONS DE LA RÉPUBLIQUE SOCIALISTE DE SERBIE

R e s u m é

Dans son article l'auteur a exposé les nouvelles dispositions qui se trouvent dans la Loi sur les successions que l'Assemblée de la République socialiste de Serbie a adopté dans la séance du Conseil des communes et du Conseil sociopolitique du 26 décembre 1974 et publiée dans le »Journal officiel de la RS de Serbie« № 52/74, par rapport à la Loi fédérale sur les successions de 1955 et seulement les dispositions qui sont de caractère essentiel.

Dans le domaine de la succession légale les modifications suivantes ont été effectuées:

a) le cercle des successeurs légaux est réduit, ainsi jusqu'à présent les successeurs légaux étaient les descendants du défunt, ses enfants adoptifs et leurs descendants, son conjoint, ses parents et leurs descendants, ses grands-pères et grands-mères et leurs enfants (article 9, premier alinéa). Donc ne sont plus les successeurs du de cuius les autres descendants des grands-pères et grands-mères et ses autres ascendants;

b) la réduction de la part successorale du conjoint dans le premier ordre de succession n'est pas effectuée ex officio, et maintenant elle est facultative, c'est-à-dire pour autant que le tribunal trouve, après avoir pris en considération toutes les circonstances du cas question, que cela est justifié (article 12);

c) dans l'article 4 est ajouté le troisième alinéa qui est ainsi conçu: »Les enfants nés dans le mariage et les enfants nés hors mariage sont égaux en droits dans la succession«, par là est réalisée la disposition de l'article 190, alinéa 4, de la Constitution de la République socialiste fédérative de Yougoslavie du 21 février 1974;

d) Dans l'adoption incomplète une modification a été effectuée pour autant que »l'adoptant qui n'a plus les moyens d'existence nécessaires peut avoir à l'égard de l'adopté et de ses enfants les mêmes droits qu'il a envers ses enfants ou les enfants de ces enfants, les petits enfants de l'adopté, si tant

est que des raisons importantes existent à cet effet. En estimant les motifs le tribunal prendra en considération toutes les circonstances du cas en question, surtout la capacité de jugement et l'état de fortune de l'adopte» (article 20, troisième alinéa), ce qui auparavant n'était pas le cas.

e) le cercle des héritiers réservataires est restreint de telle sorte que les héritiers réservataires du troisième ordre de succession sont seulement les grands-pères et les grands-mères (article 25, deuxième alinéa), et non point les autres ascendants;

f) la renonciation à la succession qui est ouverte peut être faite seulement en son propre nom (article 131), et non point au nom de ses descendants;

g) la renonciation à la succession qui n'est pas ouverte n'est pas permise, même comme exception (article 135);

h) les dispositions de la nouvelle loi de la république fédérée sont valables pour tous les ressortissants de la RSF de Yougoslavie qui ont eu leur domicile au moment de la mort du de cujus dans la République socialiste de Serbie sans égards où la mort avait eu lieu et où se trouvent les biens, ce qui signifie au lieu du principe de personnalité (nationalité) nous avons le principe de domicile (lieu de résidence).

i) était donné que dans la structure de la République socialiste de Serbie se trouvent deux provinces autonomes: Voïvodine et Kosovo, sur tout le territoire de la république, conformément à l'article 233, seront appliquées uniformément les dispositions suivantes de la Loi sur les successions (2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 25, 26, 27, 59, 62, 80, 103, 104, 105, 125, 126, 130 et 140), c'est-à-dire ent tant que base des rapports de succession conformes au droit.

A part les modifications essentielles dans certains articles sont effectué des changements de style. Ensuite le nom de »Tribunal yougoslave« est remplacé par les termes »tribunal communal de la RS de Serbie, quant au Journal officiel au lieu de porter le titre »Službeni list SFRJ« actuellement il est intitulé »Službeni glasnik SR Srbije«.

P R I K A Z I

